

Innspill til politiske program 2021-2025

Innen 2030 skal Norge redusere utslipp fra klimagasser med minst 40 prosent. I 2050 skal vi være et lavutslippssamfunn¹. Norge har også ambisjon om å bli et foregangsland på sirkulærøkonomi. For å nå disse målene, er vi nødt til å tenke nytt rundt måten vi produserer og forbruker varer og tjenester.

Nordmenn har verdens høyeste forbruk av elektronikk. Etterspørselen etter stadig nye elektroniske produkter gir høye klimagassutslipp og fører til dype sår i naturen gjennom gruvedrift. Flere kritiske metaller som det er forventet en global knapphet på de neste årene, brukes i produksjon av mobiler og skjermer². I tillegg er mye produsert under svært dårlige arbeidsforhold i gruver og fabrikker.

Restarters Norway takker for muligheten til å komme med innspill til programarbeidet. Vi ønsker å skape en kultur for reparasjon med fokus på bærekraftig elektronikk. Det må bli lettere og billigere å reparere, og det vi kjøper må leve lenger.

Vi møter mange ulike forbrukere på våre og andres arrangementer. De forteller at det er en rekke barrierer mot å reparere, som pris, tilgjengelighet og "reparerbarhet". Vår erfaring er at folk ofte ønsker å ta vare på det de har, fremfor å kjøpe nytt, men da må disse barrierene forsvinne.

1. Omstilling til sirkulærøkonomi

"Omstilling til sirkulær økonomi er vesentlig på veien til lavutslippssamfunnet."

Klimakur 2030³

Å utvikle en sirkulær økonomi støtter opp under FNs bærekraftsmål 12 om bærekraftig produksjon og forbruk. Fri, tilgjengelig og fornuftig priset reparasjon av produkter er viktige elementer for å få til dette. Den sentrale rollen til sirkulærøkonomi i en grønn omstilling er omtalt i en rekke offentlige dokumenter, for eksempel Meld.St.22 (2017-2018)⁴ og i Klimakur 2030⁵.

Hvis Norge er raskt ute med omstillingen, gir det oss en mulighet til å bli konkurransedyktig i flere sektorer internasjonalt. Nye arbeidsplasser i den sirkulære økonomien er også betydelige, og er anslått til mer enn 40 000⁶.

---

¹ Klima- og Miljødepartementet, 26. juni 2019. *Rapport: De ti viktigste klimatiltakene som regjeringen har gjennomført.* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/de-ti-viktigste-klimatiltakene-som-regjeringen-har-gjennomfort/id2661948/> Hentet 24. april 2020.

² Eide, L. *Viktig jakt på sjeldne metaller.* Artikkel, RENAS. <https://renas.no/viktig-jakt-pa-sjeldne-metaller/> Publisert 1. juni 2018, Hentet 29. april 2020.

³ Klima- og Miljødirektoratet. *Klimakur 2030: Tiltak og virkemidler mot 2030*, M-1625. 2020, s.3. <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1625/m1625.pdf>

⁴ Klima- og Miljødepartementet. *Meld.St.22 (2017-2018) Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser* <https://www.regjeringen.no/contentassets/2d7006f67c374cbdab5d4d6ba7198ebd/no/pdfs/stm201820190022000ddpdfs.pdf>

⁵ Klima- og Miljødirektoratet. *Klimakur 2030: Tiltak og virkemidler mot 2030*, M-1625. 2020, s.3. <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1625/m1625.pdf>

⁶ Club of Rome for Avfall Norge, 2016. *The Circular Economy and Benefits for Society Jobs and Climate Clear Winners in an Economy Based on Renewable Energy and Resource Efficiency.*

I mars 2020 kom EU med ny handlingsplan for sirkulærøkonomi⁷. Den er et stort steg i riktig retning for å gjøre det lettere og billigere å reparere. Planen skisserer hvordan vi skal gå bort fra bruk-og-kast modellen til mer bærekraftige produkter og tjenester. Elektronikk og IT-utstyr er en prioritert del⁸. Den fremhever retten til å reparere, at ting har for kort levetid og går i stykker for fort. Forbrukere skal få tilstrekkelig informasjon om produktets varighet og livssyklus fra selskaper i en ny forbrukerlov. Vi mener Norge bør gå foran og implementere handlingsplanen så raskt som mulig. Regjeringen har også lenge varslet en egen strategi for sirkulærøkonomi, og bør ses i sammenheng med forslaget fra EU.

Norges klimaregnskap viser ikke klimaavtrykket av vårt forbruk av importerte produkter, kun innenlands produksjon. Selv om Norge eksporterer mye fisk og energi, er forbruket vårt likevel større sammenlignet med det vi produserer og eksporterer⁹. Vi vet for eksempel at dersom alle i EU hadde forlenget levetiden på mobiltelefonen sin med ett år, tilsvarer det å fjerne en million biler fra veiene i ett år¹⁰. Et forbruksbasert klimaregnskap vil bidra til å synliggjøre klimaeffekten av sirkulærøkonomiske tiltak. I tillegg bør regnskapet omfatte andre miljøpåvirkninger, som uttømming av ressurser og ødeleggelse av natur.

Våre forslag:

- Innføre et forbruksbasert klima- og miljøregnskap for Norge som et tillegg til det territoriale klimaregnskapet.
- Tilby sirkulære støtteordninger fra Innovasjon Norge til nye og eksisterende bedrifter.
- Sette tydelige miljøkrav og sertifisering av reparerbare produkter som selges på det norske markedet.
- Implementere EUs handlingsplan for sirkulærøkonomi og tilhørende dokumenter innen utgangen av 2022.

2. Økodesign og retten til reparasjon

Det er behov for et system som legger til rette for at vi kan ta vare på tingene våre bedre enn i dag. Et bærekraftig forbruk handler ikke bare om gjenbruk og resirkulering, men også bedre design og reparasjon av produkter.

<https://www.avfallnorge.no/fagomraader-og-faggrupper/rapporter/the-circular-economy-and-benefits-for-society> Retrieved April 24, 2020.

⁷ The European Commission, March 11, 2020. *A new Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe*

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:08:FIN> Retrieved April 24, 2020.

⁸ The European Commission, March 11, 2020. *A new Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe*

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:08:FIN> Retrieved april 24, 2020

⁹ Ritchie, Hannah. October 07, 2019. *How do CO2 emissions compare when we adjust for trade?* Article.

https://ourworldindata.org/consumption-based-co2?fbclid=IwARt8dfvgwhjHbZyNYoReEqM4Z3b9arBmDQnkr2LOsfotoKbOy_cckITtY Retrieved April 21, 2020.

¹⁰ EEB (2019) Coolproducts don't cost the earth - full report. www.eeb.org/coolproducts-report

En undersøkelse fra 2017 viste at 49% av nordmenn lot være å reparere et elektrisk produkt fordi det ble for dyrt¹¹. Stadig færre produkter varer lengre enn fem år, og nordmenn bytter ut elektronikk hyppigere enn før^{12,13}.

Reparasjon er mye mindre ressurskrevende enn resirkulering og er positivt for forbrukeren. Det kan også bidra til viktige arbeidsplasser¹⁴. For å styrke reparasjon i samfunnet generelt og reparatører spesielt, er det behov for tydeligere politiske virkemidler. Ved å fjerne moms på reparasjon, senker man terskelen for å reparere. Sverige innførte momsreduksjon på reparasjon i juli 2017¹⁵.

EU skal i løpet av 2020 levere et oppdatert økodesigndirektiv. Det er store forventninger til at direktivet stiller krav til at både små-elektronikk og hvitevarer skal designes for å vare lengre, og at de blir "reparerbare"¹⁶. Dette kalles "Retten til reparasjon" og inkluderer også at det lages tilgjengelige reservedeler og manualer. Direktivet skal implementeres i Norge¹⁷.

Våre forslag:

- Følge opp EUs økodesigndirektiv med plan for hurtig implementering.
- Implementere "retten til reparasjon" i forbrukerkjøpsloven, inkludert krav til næringsdrivende om å oppgi forventet levetid i salgsinformasjonen og tilgjengeliggjøre reservedeler og reparasjonsmanualer.
- Vurdere oppstart av nettverk for utvikling av undervisningsopplegg slik at vi i fremtiden skal få kompetanse om å reparere det vi eier, etter inspirasjon fra "Lær Kidsa Koding"¹⁸.
- Fjern moms på reparasjon av elektronikk og innkjøp av reservedeler.
- Utvide reklamasjonsretten fra 5 til 7-10 år.
- Forskriftsfeste krav til leverandører om å tilby reservedeler og reparasjonsmanualer.

3. Avfallshåndtering

---

¹¹ Forbrukerrådet, *Reparasjon av hvitevarer: Liten åpenhet om priser*. Underartikkel: *Nordmenns holdninger til reparasjoner og levetid*.

<https://www.forbrukerradet.no/undersokelse/no-undersokelsekategori/reparasjon-av-hvitevarer-liten-apenhet-om-priser/> hentet 21. april 2020.

¹² Forbrukerrådet, 14. februar 2018: *Levetiden til kjøleskap og fryserer ned halvannet år*.

<https://www.forbrukerradet.no/siste-nytt/levetiden-til-koleskap-og-frysere-ned-med-halvannet-ar/> Hentet 22. april 2020.

¹³ Strandbakken, P. og Lavik, R. *Har hvitevarenes levetid endret seg fra 1998 til 2017?*, Oppdragsrapport nr. 2 - 2018, Forbruksforskningssinstituttet SIFO.

¹⁴ European Commission, March 4, 2019. Working document. *Sustainable Products in a Circular Economy - Towards an EU Product Policy Framework contributing to the Circular Economy*

https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/sustainable_products_circular_economy.pdf Retrieved May 7 2020.

¹⁵ Det svenske Finansdepartementet, 24. mars 2016: *Skatteforslag for økad återanvändning och momsbefrielse för solesproducenter m.fl.*, Pressemelding.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/03/skatteforslag-for-okad-ateranvandning-och-momsbefrielse-for-solels-producenter-m-fl/> Hentet 24. april 2020.

¹⁶ Mikolajczak, C. Right to Repair Europe. *The Circular Economy Blueprint paves the way for a Right to Repair in Europe*.

<https://repair.eu/news/circular-economy-action-plan/> 11 March 2020. Retrieved 7 may 2020.

¹⁷ European Commission, About the energy label and ecodesign.

https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/energy-label-and-ecodesign/about_en#Ecodesign Date unknown. Retrieved 7 may 2020.

¹⁸ Lær Kidsa Koding: *Om Lær Kidsa Koding* . <https://www.kidsakoder.no/om-lkk/> Hentet 20. april 2020.

Elektronikk er den raskest voksende avfallsstrømmen på verdensbasis. Globalt blir kun 20% av EE-avfallet sendt til resirkulering¹⁹. I Norge har avfallsmengden fordoblet seg på 15 år. Elektronikk er farlig avfall som inneholder helsefarlige miljøgifter.

Stortingsmeldingen “*Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi*” peker på elektronikk som et prioritert område for avfallsforebygging²⁰. Det er ikke så merkelig. Våre mobiler og annen elektronikk krever årlig 320 tonn gull og 7500 tonn sølv. I tillegg brukes sjeldne jordmetaller som platinum, ruthenium, indium og vismut. Likevel kaster vi 152 millioner mobiltelefoner, 52 millioner datamaskiner og 36 millioner skjermer. Globalt vil kun én av ti mobiler gjenvinnes.²¹

Men vårt høye forbruk gir heldigvis en mulighet. Flere av metallene kan gjenvinnes og erstatte jomfruelige ressurser i produksjonen av ny elektronikk. Tradisjonell gruvedrift gir store avfallsmengder og et stort CO₂-utslipp, mens det er langt mer miljøvennlig å hente ut metaller fra elektronikk.

Resirkulering må likevel ikke bli en hvilepute som hindrer økt satsing på økodesign, forlenget levetid og reparasjon.

Vårt forslag:

- Økte forskningsmidler til urban gruvedrift og utnyttelse av deler i brukte produkter
- Strategi for en satsing på resirkulering av sjeldne jordmetaller.
- Intensivere internasjonal innsats mot dumping av EE-avfall.

4. Bærekraft i offentlige anskaffelser

Statsforvaltningen kjøpte IKT-utstyr for hele 12 milliarder i 2018 og er en betydelig aktør i det norske markedet²². I skrivende stund arbeides det med en ny handlingsplan for grønne og innovative anskaffelser. Planen bør inneholde en målrettet strategi for bruk av sirkulære bedrifter og redusert innkjøp av nye produkter²³. Ved bruk av sirkulære løsninger vil ofte de totale kostnadene være lavere enn ved tradisjonelle leveranser, og dermed føre til en innsparing²⁴.

Vårt forslag:

- Utarbeide veileder for LCA-analyser og implementere klimaregnskap der det er mulig.

---

¹⁹ FN, 24. januar 2019. Rapport: *Time to seize opportunity, tackle challenge of E-waste*.

<https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/un-report-time-seize-opportunity-tackle-challenge-e-waste>
Hentet 29. april 2020

²⁰ Klima- og miljødepartementet, 2017. *St. Meld 45 (2016-2017): Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi*.

²¹ Kalvø, L. *Urban mining – det skjulte gullet*. Artikkel, RENAS. <https://renas.no/det-skjulte-gullet-urban-mining/>. Publisert 11. mai 2016, Hentet 22. april 2020.

²² Difi, Statistikk om innkjøp. <https://www.difi.no/rapporter-og-statistikk/nokkeltall-og-statistikk/innkjop#7233>, Hentet 22. april 2020.

²³ Norsk Industri, 17.02.2020. Att: Digitaliseringsdirektoratet. *Innspill til handlingsplan for grønne og innovative anskaffelser* https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser2/files/norsk_industri.pdf Hentet 2. mars 2020.

²⁴ Regnskap Norge, 29.11. 2019. Att: Klima- og miljøministeren og Difi. *Innspill til hva som skal til for å øke andelen grønne og innovative offentlige innkjøp*. https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser2/files/regnskap_norge.pdf Hentet 2. mars 2020.

- Jobbe for en plan for redusert innkjøp av nye produkter, lengre levetid og reparasjon i offentlige anskaffelser.
- Utarbeide et løp for kompetanseheving for innkjøpere for best practice av Difis veileder for sirkulære anskaffelser.
- Ha elektronikk/IKT som en prioritert sektor for grønne anskaffelser
- Ny sertifiseringsordning for offentlige anskaffelser bør inneholde tydelige krav til bærekraftige ordninger.